

VU Research Portal

Vertrouwen in filantropie en de noodzaak van opleidingen

Schuyt, T.N.M.; Bekkers, R.H.F.P.

2012

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Schuyt, T. N. M., & Bekkers, R. H. F. P. (2012). *Vertrouwen in filantropie en de noodzaak van opleidingen*. Vrije Universiteit, FSW, werkgroep Filantropische Studies.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

VERTROUWEN IN FILANTROPIE
EN DE NOODZAAK VAN OPLEIDINGEN

Juni 2012

Prof. dr. Th.N.M. Schuyt
Dr. R.H.F.P. Bekkers
Drs. R.J. Meyaard

Werkgroep Filantropische Studies
Vrije Universiteit

Postadres:
Faculteit der Sociale Wetenschappen
De Boelelaan 1081
1081 HV Amsterdam
T 020 598 6782
E gin.fsw@vu.nl
I www.geveninnederland.nl

ISBN: 978-90-77383-00-1
2012, Geven in Nederland, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen, vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever en vermelding van de auteur(s) van het rapport.

Inhoudsopgave

1. VERTROUWEN IN DE SECTOR FILANTROPIE, WAAROM?	
TH.N.M. SCHUYT	1
2. STAND VAN HET VERTROUWEN IN DE SECTOR FILANTROPIE	
R.H.F.P. BEKKERS EN R.J. MEYAARD	3
2.1 ONDERZOEK “GEVEN IN NEDERLAND” VAN DE VRIJE UNIVERSITEIT	3
2.2 ONDERZOEK “HET NEDERLANDSE DONATEURSPANEL” VAN WWAV	4
2.3 SAMENVATTEND	5
3. PROFILERING VAN DE SECTOR FILANTROPIE VRAAGT OM PROFESSIONALISERING	
TH.N.M. SCHUYT	7
3.1 GROEI: 1990 - 2000	7
3.2 PROFESSIONALISERING VAN DE SECTOR: 2000 - 2010	8
3.3 HOE VERDER IN DE DERDE FASE : 2010 -	11
4. NOODZAAK VAN – AANDACHT VOOR OPLEIDINGEN FILANTROPIE	
TH.N.M. SCHUYT	15
BIJLAGE: HET HUIDIGE OPLEIDINGSAANBOD FILANTROPIE	17

1. Vertrouwen in de sector filantropie, waarom?¹

Th.N.M. Schuyt

Het zijn roerige tijden. Financiële crises en monetaire crises leiden in Nederland tot economische teruggang en dit vindt zijn weerslag in politieke en maatschappelijke onrust. Maar crises bieden ook mogelijkheden voor doorbraken en vernieuwing. Het draagvlak onder de Nederlandse verzorgingsstaat verandert. Meer eigen bijdragen en eigen verantwoordelijk zijn de trend van marktwerking in zorg, onderwijs, cultuur. Minder overheid, dus meer markt.

1

Toch is de werkelijkheid gecompliceerder en meer hoopgevend. Nederland heeft namelijk haar traditie van particulier initiatief. Dat staat voor de eigen verantwoordelijkheid van burgers, maatschappelijke organisaties, fondsen, bedrijven, kerken, goede doelen loterijen, niet voor het eigen doel, maar voor het algemeen nut.

Geen tweedeling, maar driedeling

Dit enorme immateriële vermogen is een groot fonds, een grote “asset” van Nederland. Neem drie Nederlanders en je hebt een stichting. Dat was in het verleden al zo. De “koopman en de dominee”. Geld verdienen, maar ook zorgen voor anderen. Nederland heeft bijvoorbeeld het grootste aantal ouderenhofjes in de wereld. Vele in – en na – de Gouden Eeuw gesticht².

Derhalve dienen niet alleen “de” overheid en “de” markt, maar ook filantropie gezien te worden als middel voor het realiseren van algemeen nuttige doelen. De driedeling die zo ontstaat sluit aan bij de basisprincipes van het Nederlandse (Europese) democratische stelsel dat zijn wortels heeft in de principes van de Franse Revolutie: vrijheid (markt), gelijkheid (overheid) en broederschap (filantropie).

Liefdadigheid en moderne filantropie

In de meest algemene zin slaat filantropie op handelen voortkomend uit liefde voor de ander, voor anderen of de mensheid, hetgeen de letterlijke betekenis van het Griekse begrip *philos anthrōpos* is. Waar staat het voorvoegsel ‘modern’ voor? Met moderne filantropie wordt bedoeld op de betrokkenheid en bereidheid van burgers, van fondsen, van kerken en bedrijven om – vrijwillig – bij te dragen aan de maatschappij.

De sector filantropie

Deze bestaat uit geldwervende fondsen (KWFKankersbestrijding, de KNRM), vermogensfondsen (Van Leer Group Foundation, Prins Bernhard Cultuurfonds), lokale wervende fondsen en de kerken. De sector is vanaf 1990 in ontwikkeling en wordt vertegenwoordigd door de koepel SBF (Samenwerkende Brancheorganisaties Filantropie). In de sector gaat jaarlijks circa

¹ Deze bijdrage is gebaseerd op Schuyt, Th.N.M. (2012). *Inleiding Filantropie en Filantropiewetenschap*. Utrecht: Uitgeverij de Graaff (verschijnt augustus)

² Van Leeuwen, M.H.D. (2000) *De rijke Republiek. Gilden, Assuradeurs en Armenzorg 1500-1800*. Den Haag: Verbond van Verzekeraars; Van Leeuwen, M. H. D. (2000b). *The Logic of Charity. Amsterdam 1800-1850*. New York: St. Martin's Press Inc.; Schuijt-Lucassen, N.Y., G.J.F. Leene en P.J.J. Houben. (1997). *Hofjes met Perspectief* Coutinho: Bussum.

4.7 miljard om.³ Het Kabinet Rutte heeft in 2011 een Convenant met de sector filantropie gesloten om elkaar beter te informeren en – waar mogelijk elkaar te versterken.⁴

Naast sector ook inkomstenbron voor non-profits

Voor overheidsgefinancierde non-profit instellingen die minder overheidsmiddelen ontvangen worden niet alleen marktinkomsten maar ook filantropische inkomsten belangrijker. Zie de fondsenwerving bij culturele instellingen, onderwijs- en zorginstellingen.

Legitimiteit en effectiviteit

Hoe ontstaat een sector? Wat is er nodig om een sector te ontwikkelen? Nieuwe sectoren maken zich meester van een bepaalde niche in de markt. Voor hen geldt dat zij zich moeten bewijzen, zich moeten verantwoorden aan de omgeving. Het belangrijkste daarbij is dat een sector datgene levert aan deskundigheid en resultaat wat zij belooft aan klanten, burgers, opdrachtgevers, overheden en andere belanghebbenden. Dat is het *effectiviteitsvraagstuk*. De verantwoording is het *legitimatievraagstuk*.

Vertrouwen

Legitimiteit hangt direct samen met vertrouwen. Nu de sector filantropie meer verantwoordelijkheden neemt – en krijgt – nemen ook de vragen van het ontvangende / gevende publiek en de politiek toe: vragen over governance, over de strijdstok, over salarissen, over de bestedingen, over de doelmatigheid en impact.

Maatschappelijke zichtbaarheid, het je mengen in de publieke zaak, maakt onvermijdelijk publieke verantwoording noodzakelijk. Vertrouwen is cruciaal. Het gaat om “het algemeen nut, het goede doel” en daar mag geen smet aan kleven. Hoe staat het met het vertrouwen van het publiek in de sector filantropie?

³ Zie: www.geveninnederland.nl.

⁴ *Ruimte voor geven*. Convenant tussen het kabinet en de sector filantropie (2011). www.rijksoverheid.nl

2. Stand van het vertrouwen in de sector filantropie⁵

R.H.F.P. Bekkers en R.J. Meyaard

2.1 Onderzoek “Geven in Nederland” van de Vrije Universiteit

Het vertrouwen in goededoelenorganisaties is in de afgelopen jaren gedaald. Na een stijging van 29% in 2004 naar 42% in 2006 had in 2010 nog maar 33% van de respondenten veel of erg veel vertrouwen in goededoelenorganisaties. Het percentage dat geen of weinig vertrouwen heeft in goededoelenorganisaties steeg van 20% in 2006 naar 24% in 2010. De daling van het vertrouwen die zichtbaar is in tabel 1 komt ook naar voren uit het Nederlandse Donateurspanel (WWAV, 2010; Bekkers, Stam, Van Rooij & Meyaard, 2011).

Het vertrouwen in kerken is laag. Iets meer dan een vijfde heeft veel of erg veel vertrouwen in de kerken, terwijl iets meer dan de helft geen of weinig vertrouwen heeft in de kerken. Onder onkerkelijken heeft 68% geen of weinig vertrouwen in de kerken. Ook onder katholieken heeft 22% geen of weinig vertrouwen; onder PKN-leden is dit slechts 4%.

Tabel 1 Houding tegenover goededoelenorganisaties (in percentages)

	2004*	2006*	2008*	2010*
Irritatie over aantal verzoeken om giften	81	84	80	83
Geen/weinig vertrouwen in goededoelenorganisaties	22	20	21	24
Veel/erg veel vertrouwen in goededoelenorganisaties	29	42	35	33
Geen/weinig vertrouwen in kerken	--	--	--	52
Veel/erg veel vertrouwen in kerken	--	--	--	22

* Betreft het jaar waarin de gegevens verzameld zijn. In 2002 zijn geen gegevens verzameld.

Met de komst van het Bel-me-niet Register is het voor goededoelenorganisaties moeilijker geworden om vrijwilligers en donateurs te werven. Veel Nederlanders hebben zich aangemeld bij het register om ongewenste benadering door bedrijven maar ook door goededoelenorganisaties te voorkomen. Dat de meeste Nederlanders wel eens irritatie voelen over de frequentie waarmee ze benaderd worden door goededoelenorganisaties blijkt ook uit onze gegevens. In 2010 zei 83% van de respondenten wel eens geïrriteerd te zijn door het aantal fondsenwervingsacties. Dit percentage schommelde in de afgelopen jaren steeds tussen de 80 en 85.

⁵ Deze bijdrage bestaat uit twee delen: 2.1. is pp. 50-51 uit Bekkers, R. & Boonstoppel, E. (2011). 'Geven door huishoudens'. Pp. 31-60 in: Schuyt, T.N.M., Gouwenberg, B.M. & Bekkers, R. (Eds.). *Geven in Nederland 2011: Giften, Sponsoring, Legaten en Vrijwilligerswerk*. Amsterdam: Reed Business; 2.2. is speciaal voor dit rapport geschreven door R.J. Meyaard.

Tabel 2. Opvattingen over effectiviteit van goededoelenorganisaties (2010, in percentages)

	--	-	-/+	+	++
Goede doelen zijn vaak niet effectief bezig	2	12	36	40	11
Veel goede doelen leveren slecht werk	3	26	48	19	4
Geld geven aan ontwikkelingshulp heeft geen zin	5	29	34	22	10
Goede doelen leveren een effectieve bijdrage aan de oplossing van problemen in de wereld	4	21	47	26	2

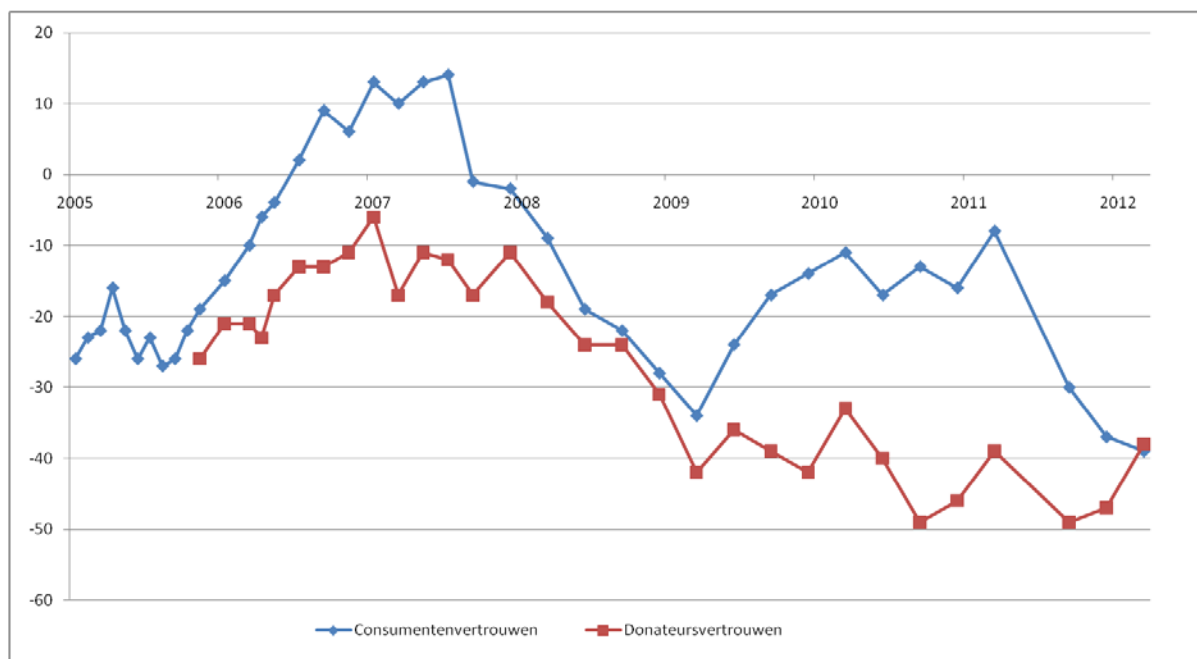
-- helemaal mee oneens; - mee oneens; -/+ noch mee oneens, noch mee eens; + mee eens; ++ helemaal mee eens

Ook is voor het eerst gevraagd naar de mening van het publiek over de effectiviteit van goededoelenorganisaties. Ongeveer de helft van de respondenten (51%) is het eens met de stelling dat 'goede doelen vaak niet effectief bezig zijn'. 36% neemt een neutrale positie in op deze stelling en slechts 14% is het er (helemaal) mee oneens. Toch is het percentage dat vindt dat goede doelen slecht werk leveren (23%) kleiner dan het percentage dat het hiermee oneens is (29%). Ook is het gedeelte van de respondenten dat het (helemaal) eens met de stelling dat goede doelen 'een effectieve bijdrage leveren aan de oplossing van problemen in de wereld' (28%) iets groter dan het gedeelte dat het er (helemaal) mee oneens is (25%). Ongeveer een derde van de respondenten (32%) vindt dat 'geld geven aan ontwikkelingshulp geen zin heeft'. Een ongeveer even groot gedeelte is het met deze stelling oneens of helemaal oneens (34%).

2.2 Onderzoek "Het Nederlandse Donateurspanel" van WWAV

Al meer dan 6 jaar wordt het donateursvertrouwen gemeten in het Nederlandse Donateurspanel (NDP), een initiatief van WWAV, in samenwerking met het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF). Doel is om meer inzicht te verschaffen in het geefklimaat in Nederland en voeling te houden met de houding van de Nederlandse burger ten opzichte van het geven aan goede doelen. De index van het donateursvertrouwen is qua methodiek vergelijkbaar met het consumentenvertrouwen. Mensen geven hun mening over het eigen geefgedrag van het afgelopen en komende jaar en dat van het Nederlandse publiek. Ook geeft men een oordeel over het imago van goede doelen. Dit wordt gecombineerd tot een index van het donateursvertrouwen. Na een vlotte stijging tot 2007 is er vanaf dat moment gestaag een neerwaartse trend ingezet. De index staat vanaf 2009 al op een relatief laag niveau en eind 2011 werd zelfs het laagste punt in zes jaar gemeten.

In laatste metingen van het donateurspanel lijkt het donateursvertrouwen iets op te krabbelen, maar blijft in historisch perspectief nog altijd laag.

Een daling van het donateursvertrouwen betekent niet meteen een daling van giften aan goede doelen. Toch is een aanhoudend laag donateursvertrouwen zorgwekkend, met name gezien de economisch onzekere tijden waar Nederland nog steeds in verkeert. Door stevige overheidsbezuinigingen zal immers een groter beroep worden gedaan op donateurs. Consumenten zullen opnieuw een afweging maken waar ze hun geld aan uitgeven. Werken aan en het herwinnen van het vertrouwen van de Nederlandse donateur is dan ook essentieel en een belangrijke opdracht voor de filantropische sector in de komende jaren.

2.3 Samenvattend

Het vertrouwen in de sector neemt af en deze trend is al jaren zichtbaar. Een dergelijke ontwikkeling is ongunstig juist in een tijd waarin een grotere maatschappelijke rol voor de sector filantropie is weggelegd. Hoe kan hierin verandering worden gebracht?

3. Profilering van de sector filantropie vraagt om professionalisering⁶

Th.N.M. Schuyt

In deze paragraaf wordt de ontwikkeling van de sector filantropie in drie fasen beschreven:

1. Groei van de sector filantropie: 1990-2000
2. Beginnende professionalisering: 2000-2010
3. Hoe verder in de derde fase?

7

3.1 Groei: 1990 - 2000

“Hoe het groeide” is een roman van de Knut Hamsun. Nederland was en is rijk aan vermogensfondsen, vele van deze fondsen hebben een geschiedenis van eeuwen. De vereniging van vermogensfondsen (FIN) is opgericht in 1988 (met als voorganger het Nederlands Informatiecentrum voor Fondsen, NIF, dat is opgericht in 1981).

De fondsenwerving raakt pas vanaf 1992 weer meer in de belangstelling. In 1994 wordt de VFI, de Vereniging van Fondsenwervende Instellingen opgericht; in 1994 ook het NGF, het Nederlands Genootschap van Fondsenwerfers. Ook het Instituut voor Sponsoring en Fondsenwerving, het ISF komt in 1994 tot stand. In 1989 begint Novamedia (De Postcodeloterij) met de loterijen voor het goede doel. Begin jaren negentig van de vorige eeuw mag getypeerd worden als de periode van de opkomst, de groei, de ontwikkeling van fondsenwerving in Nederland.

Maar KWF-kankerbestrijding bestond toch al sinds 1949? En het Juliana Welzijns fonds, nu Oranjefonds sinds 1948? En het Nationaal archief voor het inzamelingswezen, nu het CBF, sinds 1925? Dat klopt allemaal, maar de goede doelen stonden aan de rand. Een beetje op zichzelf en in zichzelf gekeerd, zeker waar het de vermogensfondsen betrof. De verzorgingsstaat had alle aandacht.

In 1994 vonden de directeur van het toenmalige Juliana Welzijnsfonds (nu Oranjefonds), Hans Hellenius en de directeur van het Prins Bernhard Cultuur Fonds, Jan Herman Meerdink de FIN-leden bereid om onderzoek naar de totale omvang van de goede doelen sector te financieren. Het VU onderzoek “Geven in Nederland” was geboren. Het eerste boek “Geven in Nederland” verscheen in 1997.

Het eerste Keurmerk werd in 1996 door het CBF afgegeven. Professionalisering was ingezet. In 2001 werd aan de VU op initiatief van VFI, FIN, ISF, CIO de eerste leerstoel filantropie gevestigd (uniek in Nederland en Europa).

Terug naar Knut Hamsun: “Hoe het groeide”. Voor dit boek kreeg hij in 1920 de Nobelprijs. De ontwikkeling van de sector filantropie sector in Nederland ging organisch, gelijkend op de inhoud van Hamsun’s boek. Start, enthousiasme, laat alle bloemen bloeien, meedeinend op de maatschappelijke trend van welvaartsgroei en bubbels. Binnen de sector werden brancheorganisaties opgezet. De aandacht aanvankelijk intern gericht.

⁶ Deze bijdrage is gebaseerd op Schuyt, Th.N.M. (2012). *Inleiding Filantropie en Filantropiewetenschap*.

Als het uitbitten van de goede doelen sector zich laat vatten in de periode 1990 – 2000, dan kan de periode 2000 – 2010 benoemd worden als het tijdvak van externe, van publieke verantwoording. De interne gerichtheid wordt ingeruild voor een externe.

3.2 Professionalisering van de sector: 2000 - 2010

8

De vernieuwing van de successiewet (de Commissie Moltmaker) brengt vermogensfondsen rond 2000 vele malen in vergadering bijeen. Deze bijeenkomsten vinden vaak plaats op initiatief van bankiers, private bankers, die zich graag als gastheer en beoogd vermogensbeheerder presenteren.

Mede onder druk van media, onder invloed van rellen, groeit de noodzaak tot externe verantwoording naar het publiek. Verkeerde berichtgevingen over de bestedingen van Plan Nederland, de ruzie tussen de Eurocollectie en Coins for Care, het salaris van de directeur van de Hartstichting. De strijdstok. De goede doelen stellen commissies in en codes en richtlijnen worden ontwikkeld. Zo komt er een Commissie Herkströter over de hoogte van het eigen vermogen van geldwervende goede doelen, later gevolgd door de commissie Post. Er komt een code Wijffels voor geldwervende fondsen.

De oratie aan de VU van de leerstoelhouder Filantropie op 23 mei 2001 draagt als titel: *“De Filantropische Sector en ‘Philanthropic Studies’ in Nederland. Wetenschappelijke belangstelling voor een maatschappelijke sector in wording”*.⁷ In november 2002 wordt op de VU een congres gehouden over het onderwerp en met de titel: *“Naar een Nederlandse Raad voor de Filantropie”*. Het is op dat moment een brug te ver. De spanningen bij vooral de FIN lopen hoog op. Toch wordt in 2006 tijdens het Civil Society congres de geboorte van de Samenwerkende Brancheorganisaties Filantropie aangekondigd, de SBF.

Het woord filantropie blijkt moeilijk te zijn, maar lang volhouden blijkt vruchten af te werpen. Hetzelfde doet zich voor met begrip “sector filantropie”. De bijeenkomst naar aanleiding van de oratie aan de VU in 2001 krijgt als naam mee: De Dag van de Filantropie (elke vierde donderdag van april heet voortaan “Dag van de Filantropie”).

De opleidingen filantropie en het wetenschappelijk onderzoek komen in dit decennium verder van de grond. In 2001 gaat aan de VU het *Postacademisch Onderwijs “Philanthropic Studies”* van start dat jaarlijks door circa 20 professionals en bestuurders uit de sector, bankiers, het bedrijfsleven en de overheid gevolgd wordt. Naast de leerstoel Filantropie aan de VU, wordt er in 2003 een leerstoel “civil society” aan de Universiteit Brabant ingesteld en in 2004 een leerstoel “management van vrijwilligersorganisaties” aan de Erasmus Universiteit. In 2009 komen er twee bijzondere leerstoelen op het terrein van “impact van de filantropie” aan de Erasmus Universiteit en in 2010 een bijzondere leerstoel bij ESSEC in Parijs. Nederland kent nu 3 leerstoelen en Frankrijk 1.

Om het onderwijs en de opleidingsactiviteiten te coördineren wordt in 2003 de Stuurgroep Opleidingen Filantropische Sector ingesteld. De VU zet, met €25.000 VU-subsidie, met behulp van stuurgroeplid Offers in 2008 een HBO-minor specialisatie “Fundraising, Grantmaking en

⁷ Schuyt, Th.N.M. (2001). *De Filantropische Sector en “Philanthropic Studies” in Nederland. Wetenschappelijke belangstelling voor een maatschappelijke sector in wording*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.

Sponsoring op bij de Hogeschool Windesheim in Zwolle. Het oorspronkelijke verzoek van de NGF uit 2003 om een reguliere HBO – opleiding op te zetten is ingewilligd.

Bij het afscheid van de directeur van KWF, jhr. Dr. K.W. van der Poll, 31 mei 2002, luidt de titel van het symposium “Visie gevraagd” en draagt een van de bijdragen de titel “Filantropie: maatschappelijk onmisbaar, politiek onzichtbaar”.

In 2002 doet de overheid (het Ministerie van Justitie) in het kader van de “antiterrorismebestrijding” een check bij de sector filantropie. De sector blijkt “safe” te zijn. Later raakt de overheid meer inhoudelijk geïnteresseerd en gaat het belang van de particuliere sector filantropie inzien. Beleidsadviezen worden gevraagd. De Taskforce “Geven voor Weten” wordt in 2004 ingesteld en brengt in 2007 advies uit. In 2008 zet de Europese commissie een groot onderzoek uit naar “University Fundraising”. De Nederlandse overheid raakt meer en meer geïnteresseerd in de filantropie. In het regeerakkoord van het Kabinet Rutte komt de term “geefwet” voor.

De VU benadrukt in haar publicaties vanaf 2005 het belang van een overeenkomst tussen de opkomende sector filantropie en de Nederlandse overheid, dit, in navolging van de Compact in de UK. (zie bijvoorbeeld “ Geven in Nederland 2007: 25-26). Beide partijen moeten elkaar kennen en elkaars eigen verantwoordelijkheid respecteren. Vooral om het gevaar van “substitutie” (de sector laten opdraaien voor overheidsbezuinigingen) in te dammen. Een lobby vanuit de SBF met het filantropie coördinerende Ministerie van Justitie, en het ministerie van Algemene Zaken leidt ertoe dat op 21 juni 2011 het Kabinet een “Convenant met de sector filantropie” sluit, met als titel “Ruimte voor geven”. ⁸

Theoretische reflectie

Wat valt er te analyseren uit deze beknopte historische vogelvlucht over 20 jaar, uit dit overzicht dat veel zaken onberoerd laat en zeker niet de volledige weerspiegeling van de werkelijkheid is? Wat valt er van theorie in deze te leren?

Hoe ontstaat een sector? Wat is er nodig om een sector te ontwikkelen? Uit de arbeid en organisatiesociologie is bekend dat nieuwe beroepen als fondsenwerver (“fundraiser”) en fondsenbesteder (“grantmaker”) voortkomen uit arbeidsdeling en functionele onzekerheid. Nieuwe beroepen ontwikkelen een eigen expertise naar aanleiding van een niche in de markt.

Nieuwe sectoren volgen eenzelfde weg: arbeidsdeling heet dan maatschappelijke differentiatie. Voor zowel beroepen als sectoren geldt dat zij zich moeten bewijzen, zich moeten verantwoorden naar de omgeving. *Dat is het legitimatievraagstuk*. Het belangrijkste is dat een beroep of een sector datgene leveren aan deskundigheid (en resultaat) wat zij beloven aan opdrachtgevers, klanten, burgers, de overheid. *Dat is het effectiviteitsvraagstuk*.

Hoe ontwikkelen beroepen en sectoren zich? Het proefschrift van de organisatiesocioloog Van de Krogt “Professionalisering en collectieve actie”⁹ en het artikel van Lulofs “Professies en de

⁸ *Ruimte voor geven*. Convenant tussen het kabinet en de sector filantropie (2011). www.rijksoverheid.nl.

⁹ Krogt, T. van de (1981). *Professionalisering en collectieve macht*. Den Haag: VUGA. Zie ook: Johnson, T. (1972). *Professions and power*. London: MacMillan.

markt voor vertrouwensgoederen”¹⁰ zijn al geruime tijd geleden geschreven, maar de inhoud is geenszins gedateerd.

Beroepen en sectoren gaan zich profileren en professionaliseren als aan de volgende 6 criteria wordt voldaan:

1. Het vormen van beroepsgroepen, branches;
2. Het ontwikkelen van een missie, een visie, theorieën, codes, procedures, klachtenprocedures, tuchtrecht;
3. Het opzetten van eigen, sectorspecifieke – gecertificeerde – gestandaardiseerde opleidingen;
4. Het verwerven van wetenschappelijke steun: wetenschappelijk onderzoek en onderwijs;
5. Het verwerven van maatschappelijke steun;
6. Legitimatie – achteraf – door de overheid (closure).

De mate waarin dit gebeurt, zal gaan gebeuren of gebeurd is kan vanuit drie theorieën worden geïnterpreteerd:¹¹

1. De trait-approach: hoe meer professionele kenmerken een beroep heeft, des te meer is dat beroep een professie / cq. die sector een professionele sector
2. De functionalistische benadering: hoe meer een beroep / een sector zich bezighoudt met centrale waarden in de maatschappij (bijvoorbeeld eigendom en bezit: notariaat; bijvoorbeeld gezondheid: medische beroepen), des te meer bestaat de kans dat een beroep professie wordt / een sector als een professionele wordt gewaardeerd
3. Machtsbenadering, ontleend aan het boek van Johnson “Professions and Power”: de mate waarin een beroep / een sector erin slaagt een eigen domein te claimen en de grenzen ervan te bewaken, des te meer is dat beroep of de sector professioneel.

Toegepast op de sector filantropie ; hoe is de stand van zaken?

1. Branchevorming: De SBF is in mei 2011 pas officieel een stichting geworden en de voorzitter van de VFI is – mede vanwege de ruzie over de inhoud en reikwijdte van het Convenant - in september 2011 opgestapt. Wie hoort er bij en wie niet? De filantropische sector telt grote en kleine initiatieven; vrijwilligers en professionele bureaus. Deze verschillende snelheden leiden tot verlamming: een brancheorganisatie is zo sterk als de zwakste schakel.
2. Visie/missie: dit is voor de sector filantropie een probleem; er bestaat geen eenduidige collectieve missie of visie.
3. Opleidingen: er is marktgedrag van IF, VU, Windesheim, ECSP; vanuit de sector zelf wordt geringe support geboden; er is wel support van het vermogensfonds KSBW inzake de opleiding “Besturen van filantropische fondsen”. De sector kent een “arbeidsrommelmarkt”. Wie worden bij fondsen, vermogensfondsen en geldwervende, aangenomen? Wat staat er in de advertenties? Zijn er verplichte eisen ten aanzien van vooropleidingen? Kennen kandidaten de codes, de ethiek? Hoe staat het met de certificering en worden er vanuit de sector eisen gesteld aan de kwaliteit van de

¹⁰ Lulofs, J. G. (1983). Professions en de markt van vertrouwensgoederen. In S. Lindenberg & F. Stokman (Eds.), *Modellen in de sociologie* (pp. 92-111).

¹¹ Krog, T. van de (1981). *Professionalisering en collectieve macht*. Den Haag: VUGA. Zie ook: Johnson, T. (1972). *Professions and power*. London: MacMillan.

opleidingen? De Stuurgroep Opleidingen Filantropie wordt door de eigen sector niet erkend/herkend.

4. Wetenschappelijke steun: Dat is weinig gezien het jaarlijkse budget van de sector van € 4.7 miljard. Het visitekaartje van de sector filantropie, het onderzoek “Geven in Nederland” wordt door de overheid betaald. De sector maakt weinig gebruik van het universitaire onderzoek en maakt ook geen gebruik van de universiteit als legitimatie bij de eigen beleidsontwikkeling.
5. Maatschappelijke steun: deze is vanouds aanwezig, hoewel het publieksvertrouwen afneemt.
6. Legitimatie – achteraf – door de overheid: Het sluiten van het Convenant, samen met de Geefwet in 2011 betekent legitimatie van de sector door wetgeving (policy), terwijl de politieke legitimatie vrijwel ontbreekt (politics)¹², evenals de beleidsmatige inkadering (polity); de huidige beleidscoördinatie bij Justitie is niet gunstig.

Het Convenant zet de SBF onder druk, maar tevens de overheid zelf om intern, tussen departementen, te coördineren. Toenemende interdependentie binnen de sector filantropie, tussen de sector en de overheid, groeiend maatschappelijk belang, meer aandacht vanuit de commerciële sector¹³ een groeiende informatiebehoefte van het gevende publiek, aandacht voor impact vanuit de fondsen zelf: deze factoren maken een kwalitatieve verandering noodzakelijk.

Er ontstaat een hoger aggregatieniveau in het proces van toenemende interdependentie. Dit luidt een nieuwe fase in, op een hoger niveau en dit stelt hogere eisen aan de sector filantropie.

3.3 Hoe verder in de derde fase : 2010 -

Vanuit de theorie laten zich ten aanzien van elk van de 6 condities de volgende adviezen formuleren:

Ad 1 Branchevorming; maak subgroepen en differentieer. Een branchevereniging is zo sterk als de zwakste schakel; dit geldt ook voor de snelheid. Maak verschillende “snelheidorganisaties” en investeer in topkwaliteit. De kleinen worden niet sterker door de sterken zwakker te maken. Een groot fonds is niet beter dan een klein fonds of vrijwillige initiatief; het zijn andere typen, met elk eigen logica's. Zie de Stichting Mariamma of Colourful Children als kleine, informele netwerkorganisaties. Maak subbranches en ga free riders tegen. Pas codes en procedures stringenter toe; maak een collectieve arbitrage en klachtprocedures.

Ad. 2. Investeer in missie/ visie; wat is particulier initiatief? Hoe kan filantropie worden geïntegreerd in het paradigma van de verzorgingsstaat? Welke waarden staan centraal in filantropie? Wat kan van filantropie worden verwacht en wat niet? Noodhulp is bijvoorbeeld totaal wat anders dan ontwikkeling. Dat laatste duurt lang, soms generaties lang. Een goed, onderbouwd verhaal. Wetenschappelijk bewezen en wetenschappelijk ondersteund. Wat werkt wel en wat niet? De branche moet meer gebruik maken van de wetenschap

¹² Tijdens het “Civil Society”congres 2010 werden interviews met woordvoerders van 2^e Kamerfracties op scherm getoond; er kwam een onthutsend beeld van gebrek aan kennis van de sector filantropie uit naar voren.

¹³ Het bedrijfsleven krijgt in toenemende mate belangstelling voor particuliere betrokkenheid. Marktpartijen willen zich onderscheiden door maatschappelijk verantwoord te ondernemen. Commerciële organisaties gaan relaties aan met goede doelen. Grote multinationals ontwikkelen beleid ten aanzien van ‘corporate social responsibility’.

Ad 3. Opleidingen. Voor het vergroten van de professionaliteit en daarmee het vertrouwen in de sector filantropie is het steunen en stimuleren van opleidingen essentieel. Financiële steun, maar ook directe betrokkenheid van de branche bij de opleidingen. Bij vacatures in de sector dienen fondsen eisen ten aanzien van vooropleidingen filantropie te stellen. Certificering van deze opleidingen (zoals IF-academy door de European Fundraising Association) door brancheorganisaties en accreditatie door de overheid zijn belangrijke stappen op de weg naar professionaliteit.

Ad 4. Wetenschappelijke steun: geef opdracht tot onderzoek. De sector dient intelligent gebruik te maken van de universiteit. Naast eigen lobby heeft de bijdrage “uit onderzoek is gebleken” een maatschappelijk sterk legitimerend effect.

Ad 5. Maatschappelijke steun: het vergroten van het vertrouwen in de sector is te bewerkstelligen door het in acht nemen van de aanbevelingen uit voorgaande 4 punten, aangevuld met eenduidige en heldere communicatie.

Ad 6. Legitimatie – achteraf – door de overheid: nu wetgeving is ingezet dient uitwerking naar de politiek (filantropie op de agenda’s van partijprogramma’s, regeerakkoorden en troonredes) en naar betere beleidsmatige inkadering (een beleidsunit filantropie bij Algemene Zaken is een na te streven optie) aandacht te krijgen.

Samenvattend

Een nieuwe, derde, fase in de ontwikkeling van de sector filantropie is ingegaan, na 1990 – 2000 (fase 1), 2001 – 2010 (fase 2), nu fase 3: verdere professionalisering.

Voor legitimatie is communicatie essentieel; een “collectieve sector communicatie” moet met spoed worden geregeld. Een duidelijk verhaal. Zo doet de medische stand het ook. Met een duidelijk gezicht.

De inhoud van de boodschap moet helder zijn. Doet de sector wat zij beloofd te doen? En doet zij het goed? Kan zij resultaten laten zien? De effectiviteit is hier doorslaggevend.

Wie moet de leiding nemen? Zoals bij alle professionalisering zijn het de sterken die de leiding nemen. De grote vermogensfondsen en de grote geldwervende fondsen. Vanzelfsprekend via de koepels. Aan hen de taak.

Tot slot

De huidige ontwikkelingen binnen de Nederlandse sector filantropie lijken op die van andere professies en beroepsgroepen. Over het ontstaan van de “American Medical Association” beschrijft Lulofs hoe goed opgeleide medici in de Verenigde Staten te maken kregen met beunhazen-collegae, die, omdat het medisch beroep een werkelijk vrij – dus niet beschermd beroep was - hun kans schoon zagen. En hij beschrijft het ongemak en de onzekerheid onder patiënten om uit te zoeken of een medicus kundig en betrouwbaar was. Voor beide partijen was marktregulering van belang: voor de bonafide medici vanwege de eigen investeringen in de genoten opleidingen; voor patiënten vanwege het verminderen van de transactiekosten; zij wilden zekerheid over de kwaliteit van de medische hulp. Beide partijen hadden, ieder vanuit een eigen invalshoek, voordeel bij het vergroten van het collectieve vertrouwen in de medische stand. De medici hebben vervolgens zelf orde op zaken gesteld, opleidingseisen geformuleerd en gedragscodes ontwikkeld waarna de overheid werd gevraagd deze zelfregulering te sanctioneren.¹⁴

¹⁴ Lulofs, J. G. (1983). Professies en de markt van vertrouwensgoederen. In S. Lindenberg & F. Stokman (Eds.), *Modellen in de sociologie* (pp. 92-111).

4. Noodzaak van – aandacht voor opleidingen filantropie¹⁵

Th.N.M. Schuyt

Zijn fondsen toegerust voor de toekomst; schenken zij voldoende aandacht aan de vraagstukken van governance en transparantie? Kunnen de bestedingen beter en effectiever? Hoe kunnen projecten worden geëvalueerd? Is het vermogensbeheer op orde? Is er voldoende aanwas van nieuwe, jonge en competente bestuursleden? Realiseren de fondsen zich dat een duidelijker eigen profilering wenselijk is nu de overheid (via Convenant, Geefwet, ANBI, openbaarheidverplichting) meer eisen stelt en zeker nog meer eisen gaat stellen? Zijn de mensen die in de sector actief zijn en die de sector besturen voldoende gekwalificeerd voor hun/haar taak? Hoe zit het met de transparantie? Kunnen zij die verantwoording afleggen en doen zij dat ook? Zijn er codes, gedragsregels, is er duidelijkheid over de cultuur van de sector, de missie, de doelen, de resultaten? Met een grotere druk van overheid, publiek en pers worden vermogensfondsen en geldwervende fondsen (waaronder ook de voetbalvereniging, de tennisclub, school of kerkgenootschap wordt verstaan) uitgedaagd helderheid te verschaffen over missie, doelstellingen, werkwijzen. Maatschappelijke zichtbaarheid verplicht tot maatschappelijke verantwoording!

Wat beïnvloedt de geefbereidheid van Nederlanders, wat beïnvloedt het vertrouwen van politici in de sector filantropie? De belangrijkste verklarende factor is niet de fiscaliteit, maar de kwaliteit en professionaliteit / integriteit en deskundigheid van de besturen. Governance en transparantie zijn sleutelbegrippen. Daarvoor verdienen opleidingen alle aandacht. Opleidingen filantropie [HBO (Windesheim), universitair (VU + ECSP) PAO (VU), PAO-opleiding Besturen van filantropische fondsen (VU), Fondsenwerver A + B (IF- Academy) zijn essentieel om de eigen missie, cultuur, codes, normen, waarden, gedeelde definities te verspreiden.

Verdere professionalisering is noodzaak. (Postacademische) opleidingen vormen de basis van een betrouwbare en professionele sector filantropie. Brancheorganisaties zouden criteria moeten formuleren waaraan opleidingen dienen te voldoen. Opleidingsvereisten en de profielen voor nieuwe bestuurders en werknemers meer op elkaar betrekken. De opleidingen zouden een soort keurmerk moeten zijn voor toekomstige bestuurders en leidinggevend in de sector. Zij zouden door de betreffende brancheorganisaties moeten worden gesteund.

¹⁵ Deze bijdrage is voor dit rapport geschreven.

Bijlage: Het huidige opleidingsaanbod filantropie

Post Academische Opleiding 'Philanthropic Studies'

'Philanthropic Studies' is een éénjarige modulaire opleiding waarin een coherent programma ten aanzien van de filantropie wordt aangeboden. De opleiding wordt verzorgd door de Werkgroep Filantropische Studies aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Vanuit verschillende wetenschappelijke invalshoeken wordt het verschijnsel filantropie bestudeerd en geanalyseerd. De opleiding kent een academisch karakter en is gericht op professionals die werkzaam zijn in de filantropische sector en/of professionals werkzaam bij dienstverleners aan de sector.

17

Post Academische Opleiding 'Besturen van Filantropische Fondsen'

'Besturen van Filantropische Fondsen' is een opleiding gericht op de vrijwilliger bestuurders van filantropische fondsen en/of personen die overwegen om in de toekomst zitting te nemen in een dergelijk bestuur. De opleiding start tweemaal per jaar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Vanuit een bestuurlijke invalshoek wordt er gekeken naar de filantropische sector, governance, organisatie en financiering. De opleiding kent een academisch karakter.

Post HBO Opleiding 'Fundraising Grantmaking en Sponsoring'

De opleiding 'Fundraising Grantmaking en Sponsoring' is een modulair programma waarin een introductie wordt geboden ten aanzien van de filantropie, gericht op de geldwervende sector. De opleiding wordt aangeboden door Hogeschool Windesheim en wordt gegeven in Zwolle. De opleiding richt zich op professionals in de geldwervende sector. De opleiding kent een HBO karakter.

Post HBO Opleiding 'Fondsenwerving B'

De opleiding 'Fondsenwerving B' wordt verzorgd door IF-Academy. Het Instituut Fondsenwerving (IF) is een brancheorganisatie voor fondsenwervende instellingen. De opleiding richt zich op fondsenwerfers en biedt een modulaire opzet, waarbij de opleiding zich zowel richt op het verkrijgen van de vakkennis en vaardigheden als het ontwikkelen van de competenties als fondsenwerfer.

Academische minor 'Goede Doelen, Filantropie en Non-Profits'

Een minor bestaat uit een samenhangend vakkenpakket dat wordt aangeboden aan een instelling voor hoger onderwijs. De minor 'Goede Doelen, Filantropie en Non-Profits' bestaat uit vijf vakken die worden aangeboden door de Werkgroep Filantropische Studies aan de Vrije Universiteit. De opleiding wordt gegeven op 3e jaars academisch bachelor-niveau en richt zich op reguliere studenten in het hoger onderwijs. De minor heeft een interdisciplinair karakter.

Academische minor 'Corporate Social Responsibility and Non-Profit Management'

De engelstalige minor 'Corporate Social Responsibility (CSR) and Non-Profit Management' wordt aangeboden door het Erasmus Centre for Strategic Philanthropy in Rotterdam. Reguliere 3e jaars bachelorstudenten kunnen deelnemen aan deze minor. De minor biedt een introductie ten aanzien van CSR en non-profitorganisaties, waarbij een managementinvalshoek centraal staat.

HBO minor 'Fundraising, Grantmaking en Sponsoring'

Minor gericht op reguliere HBO studenten vanaf het 2e jaar van de Hogeschool Zwolle. In een samenhangend vakkenpakket wordt in de minor 'Fundraising, Grantmaking en Sponsoring' door HBO studenten kennisgemaakt met de sector.

Basisopleiding 'Fondsenwerving A'

De basisopleiding 'Fondsenwerving A' richt zich op beginnende fondsenwervers op instapniveau. De opleiding kent een MBO karakter. Doel van de opleiding is het overdragen van kennis ten aanzien van wervingsmethoden en technieken en hoe deze planmatig in te zetten. De opleiding wordt aangeboden door IF-Academy.